

I. Schout en schepenen **Theodoricus (Derich) ten Have** (1280-1320).

Samen met **Gerhardus van HAVE**, leven deze twee heren gelijktijdig. Ze moeten circa 1280-1285 in deze contreien zijn geboren en gedoopt. Theodoricus is schout en later schepenen, want in **1310** wordt over Schultheisse (schout) en wat later van *Schöffe* (schepenen) *Theodoricus dictus ten Have* gesproken. Hij trouwt circa 1320 met **N. N** en overlijdt na 1320. Zijn vrouw, die mogelijk ook in deze buurt wordt gedoopt en minstens 35 jaar oud wordt, moet na 1325 zijn overleden.

Het is waarschijnlijk dat deze twee heren in de buurt van Geldern of Goch, mogelijk ook bij Weeze zijn geboren. In elk geval zijn ze op dit vroege tijdstip niet bij het stadsbestuur van Goch betrokken!

Graefenthal

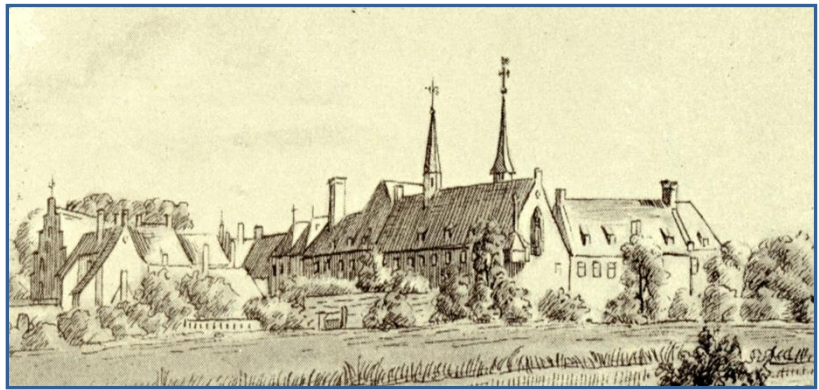
In 1248 wordt door graaf Otto de Eerste het klooster Graefenthal (bij Asperden) gesticht. (Zie fig.) Dit Cistercienserinnenklooster zal voortaan dienst doen als plaats waar de (toekomstige) graven van Gelre gedoopt en ten grave gedragen zullen worden.

Zowel in geestelijke als wereldlijke (administratieve) zin zal dit klooster vanaf het midden der 13^e eeuw een belangrijke rol vervullen in deze regio. Nijmegen is daarbij de belangrijkste stad in het hertogdom.

Gerhard van Have is samen

met Theodoricus de vroegst bekende mannelijke van Haeff. Het zouden broers kunnen zijn, maar ook neven. Wat we weten is dat ze gelijktijdig leefden en functioneerden. Beiden zouden dan ook theoretisch af kunnen stammen van de *stamvader Derick ten Have* die in 1269 als eigenaar van de hoeve ten Have (wsch. de Haefhof) in de buurt van Vossum genoemd wordt. Hij zou dan ongeveer rond 1240-45 moeten zijn geboren.

Door het feit dat de later existierende zoon Theodoricus (ook wel Derich) als vernoeming kan worden aangemerkt, is er voor gekozen om Derick en Theodoricus als stamlijn aan te houden, daar een mogelijke vernoeming een familieband zou kunnen suggereren. Ook het hele vroege voorkomen van Theodoricus uit 1210 schept een zelfde naamkundige band. Wellicht zouden we nog een generatie terug kunnen gaan, maar vooralsnog lijkt dit op te weinig feiten te berusten. Overigens is aan de vroegste geschiedenis van het geslacht *van Haeff* zeker nog geen uitputtend onderzoek gedaan. Dit vraagt een nogal wat specifieke kennis en 13^e en 14^e eeuwse bronnen liggen niet voor het oprapen. Maar met een aantal kloosters in de omgeving die een prominente rol spelen bij de geschiedschrijving van dit gebied is het zeer wel denkbaar dat er aan dit verhaal nog een hoofdstuk kan worden toegevoegd.

Over hertogen en graven.

In 1266 verzoenen graaf Otto van Gelre en Dietrich van Kleve zich eindelijk na jarenlange twist en strijd en komt er wat rust in het land van Kleef. Tijdens het bewind van Reinoud I, de strijdbare graaf van Geldern komen de Gelderse steden tot grote bloei en vindt er in de diverse steden een aanzienlijke democratisering van het grafelijk bestuur plaats.

De stad werd door schepenen bestuurd. Deze raad werd voorgezeten door de Schout of de Rechter. Samen vormden ze de Raad van de stad.

Schepenen werden waarschijnlijk voor het leven benoemd en waren ingezetenen van de stad of het Ambt Goch. Het waren geen rechtsgeleerden, maar mannen uit het volk. Om het ambt

van schepen te kunnen uitvoeren was het voldoende dat hij het plaatselijke gewoonterecht kende en de toepassingen ervan in de praktijk had leren kennen. Dit gewoonterecht bleef hier tot aan het einde van de 15e eeuw in stand. In 1273 is het aantal schepenen vijf. Dit aantal loopt met het voortschrijden der jaren op tot elf.

In 1282 verleent koning Rudolph de Eerste aan graaf Reinald I het recht om in Arnhem zelf munten (denaren) te mogen slaan en in 1287 stelt graaf Reinald I voor het eerst een geschreven stuk in het Middelnederlands op, een schrijftaal die hier in de Rijn-Maasdelta al vanaf de 12^e eeuw wordt gebezigd. Voorheen werden alle stukken in het Latijn geschreven.

In 1310 vindt Keizer Hendrik VII dat de Graaf van Geldern zich echter wat teveel rechten toebedeelt en beveelt dat alle door de graaf uitgegeven stadsbrieven en privilegiën teruggedraaid dienen te worden.

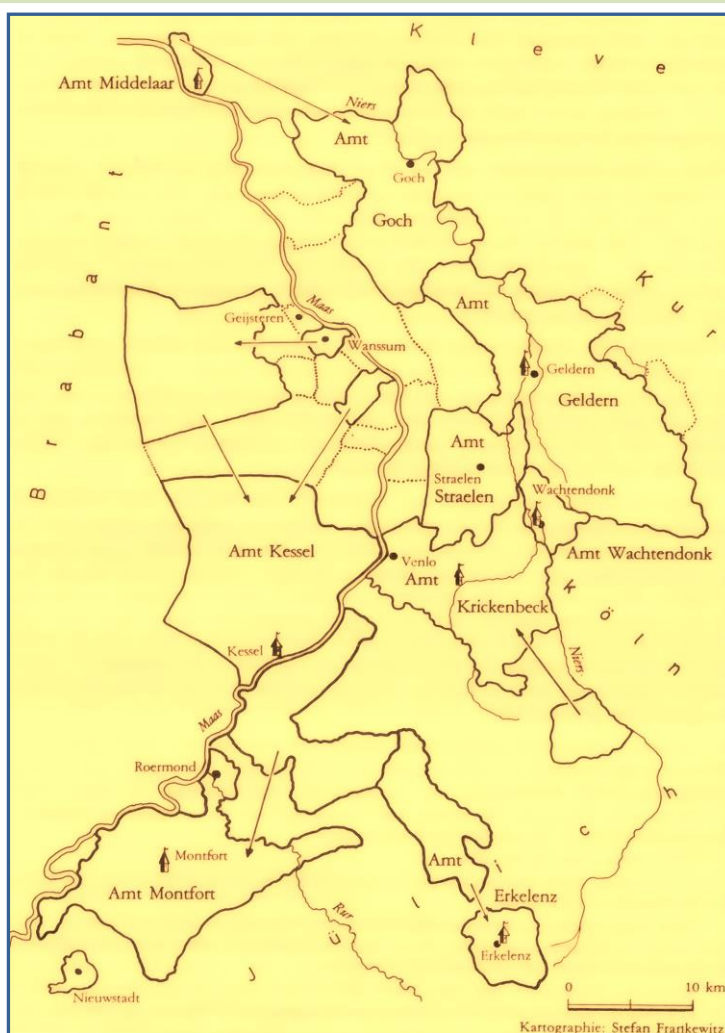
Vervolgens verleent hij dezelfde Graaf wederom hernieuwd alle stadsvrijheden en mogen er rechten verleend worden om jaar- en weekmarkten te houden. De keizer laat hier dus even zien wie de baas is en verleent de Graaf vervolgens weer alle rechten die hem en z'n burgers net zijn afgenomen.

Zo worden de stadsrechten voor Goch en Geldern daadwerkelijk ingetrokken en vernietigd. Er worden daarna opnieuw stadsrechten verleend, alleen is niet precies bekend wanneer. In elke geval na 1310. Vóór 1339 behoorde de stad Goch tot het graafschap Geldern. Hierna werd dit graafschap "verhoogd" tot Hertogdom.

De aangrenzende, tot Geldern behorende dorpen en gehuchten werden gebundeld tot het Ambt Goch. De hoogste ambtenaar van dit Ambt was de Ambtman die als representant van de landheer ook de honneurs in de stad Goch waarnam. Het Ambt Goch maakte vanaf dat moment deel uit van het Overkwartier van Geldern met als hoofdstad Roermond.

De Rechtspraak lag in de 14e eeuw bij Graaf Reinald II, de latere eerste graaf van Geldern, die van 1326-1343 aan de macht is. In 1337 wordt hij door de Keizer; Ludwig van Beieren in de Rijksadelstand verheven. Zijn nieuwe titel luidt vervolgens: Hertog van Geldern en Graaf van Zutphen. Het hertogdom bestond uit 4 delen met de hoofdsteden Nijmegen, Roermond, Zutphen en Arnhem. Goch behoorde dus tot het Overkwartier Roermond.

Tot dit Overkwartier behoorden ook Geldern, Straelen, Venlo, Wachtendonck, Erkelenz, Nieuwstad en Echt maar ook de ambten Kessel, Montfort, Krickenbeck en Middelaer als zowel de Heerlijkheden Middelaer, Gennep, Afferden en Walbeck (zie kaart).

Uit het huwelijk van een van beide heren (wsch. van Theodoricus dus!) worden mogelijk twee jongens geboren. Over meisjes en vrouwen wordt in de bronnen van deze tijd zelden gerept.

1. Arnt die Have, geb. en RK ged. te Weeze (even ten zuiden van Goch) circa 1325,

overleden (minstens 51 jaar oud) te Weeze na april 1376, (volgt II)

2. Theodoricus ten Have geb. en RK ged. te Goch? circa 1327, rechter. Hij is van 1368-1371 Richter *in das Gericht Pont und der Stadt Geldern*, ovl. (minstens 44 jaar oud) te Geldern na 1371. Hij is dus mogelijk de broer (of neef) van Arnt van Haeff.

De schepenbank

Weliswaar voorgezeten door een door de hertog benoemde Richter, waren het echter de schepenen die binnen de schepenbank recht spraken in Goch. Deze samenstelling van de rechtspraak werd in een oorkonde van 6 januari 1328 vastgelegd.

De toenmalige schepenbank van de stad en het ambt Goch was dus eigenlijk rond die tijd nog een echt volksgerecht. Overeenkomstig hun ambtseed moesten de schepenen naar beste weten rechtspreken tussen partijen, ongeacht *um Vater noch Mutter willen, um Schwester noch Bruder, um Freund noch Verwandte, noch um Gunst und Gabe, um Gold oder Silber, noch um alle Dinge, die Gott gemacht hat*.

De stad Goch had van oudsher een stadsgerecht en voor 1300 was het waarschijnlijk ook het enige *landherrliches Gericht*. In het ambt Goch als zowel op het platteland, ontstonden later meerdere schepenbanken.

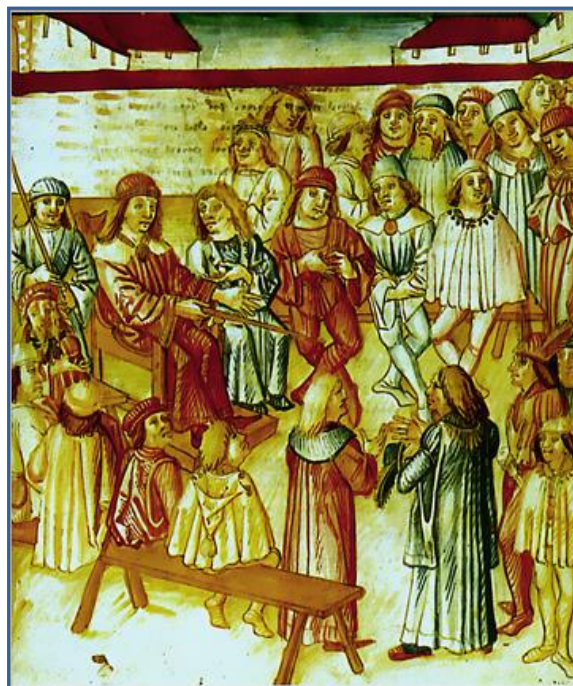
1. **De schepenbank van Weeze** met daaronder vallend de plaatsen Weeze, Vorninck, Hoest, Rottum, Vorselaer, Hudederath, Keylar, Wissen, Steeg, Wemb, Baal en Helsum.
2. **De schepenbank van Asperden** met de plaatsen Asperden, Boeckelt, Plees, Siebengewalt, Hassum, Hommersum, Viller, Kessel en Hervorst.
3. **De schepenbank van Hulm** (Hoilum) voor de plaatsen van Hulm en Riderp. In het begin van de 15e eeuw werd deze bij de schepenbank van Asperden gevoegd.

De schepenbanken hielden zich bezig met het burgerzaken als zowel met het strafrecht. Een zitting van de schepenbank begon met *het spannen der bank* door de voorzittende rechter die in een stoel was gezeten (zie fig.) De schepenen zaten werkelijk in of op banken, vandaar de naam. Nadat de voorzitter (schout of rechter) de bijeenkomst had geopend konden de schepenen beginnen met het vaststellen van hetgeen rechtens was zonder dat ze daarbij werden gehinderd om naar hun vrije en onpartijdige overtuiging het oordeel te vinden.

De zitting en het proces speelde zich mondeling af. Een schriftelijke voorbereiding vond niet plaats. In een civiel proces kon de klager zijn beklag doen, waarna de beklagde (gedaagde) werd gehoord. In een strafproces hield de hertogelijke aanklager zijn requisitoir, waartegen de beklagde zich verdedigen kon.

Na afdoende bewijsvoering, waarbij de rechter de getuigen ondervroeg, verzocht hij de schepenen een oordeel te vellen. Hierop trokken de schepenen zich terug om in beraad te gaan waarna zij hun oordeel kenbaar maakten. De rechter legde vervolgens de straf op en zorgde voor de uitvoering ervan.

Het merendeel van de rechters van de stad Goch maakten deel uit van de lagere adel,

zoals overigens bij het merendeel der grafelijke of hertogelijke beambten het geval was.

De rechter moest eveneens ervaren zijn in de toepassingen van het gewoonrecht om zijn ambt als voorzitter goed te kunnen uitoefenen. Hij was tevens belast met ordehandhaving.

Hieruit mogen we concluderen dat de van Haaff's in deze vroege periode gerekend kunnen

worden tot de families van aanzien in en rondom Goch. Alleen de door handel en nijverheid rijk geworden stedelingen hadden invloed op de samenstelling van het stadsbestuur. Ze behoorden na de Hoge en Lage Adel tot de zogenaamde derde stand, die van de rijke kooplieden. Zij waren het die de hertog geld leenden om oorlog te kunnen voeren. In ruil daarvoor kregen ze privileges waarvan velen in de stad profijt hadden.

Het aantal schepenen in het overkwartier van Geldern, lag tussen de 7 en 11. Over de manier waarop in deze tijd schepenen werden benoemd (Bestellung) is heel weinig bewaard gebleven. Uit Roermond is bekend (1461) dat de schepenen gekozen werden door de zittende schepenen. Dit gegeven komt ook voor in een 16e eeuwse oorkonde uit de bij het overkwartier Geldern behorende stad Erkelenz.

Vooralsnog lijkt dit ook in Goch het geval geweest te zijn. De invloedrijke schepenen zullen de belangen binnen hun sociale laag hebben veilig gesteld door elkaar steeds in de schepenbank te kiezen.

[Ga naar II](#)